

Regeringens proposition

1975/76: 109

om anslag till Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1976/77, m. m.

beslutad den 19 februari 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

BENGT NORLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås anslag till AB Atomenergi om sammanlagt 56,5 milj. kr. för budgetåret 1976/77.

Vidare föreslås att en fordran på AB Atomenergi om 26 milj. kr. omvandlas till eget kapital.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-02-19

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Andersson, Holmqvist, Aspling, Geijer, Bengtsson, Norling, Carlsson, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén, Petersson

Föredragande: statsrådet Norling

Proposition om anslag till Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1976/77, m. m.

I prop. 1975/76: 100 (bil. 15 s. 246) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till Aktiebolaget Atomenergi: Stöd till svensk kärnkraftindustri och till Aktiebolaget Atomenergi: Övrig verksamhet för budgetåret 1976/77 beräkna två reservationsanslag om resp. 24,1 och 13,1 milj. kr.

Jag anhåller att nu få ta upp dessa frågor.

Verksamheten vid AB Atomenergi

AB Atomenergi bildades år 1947 med huvudsaklig uppgift att handha det målbundna forsknings- och utvecklingsarbetet på kärnenergiområdet. Det stod redan från början klart att verksamheten skulle kräva sådana insatser att staten måste träda in som huvudintressent. För att underlätta samarbetet med industrin och samtidigt ge det en effektiv och flexibel organisationsform beslöts att verksamheten skulle bedrivas inom ramen för ett aktiebolag med enskilda företag som delägare (prop. 1947: 313, SU 1947: 217, rskr 1947: 403). Av det ursprungliga aktiekapitalet på 3,5 milj. kr. tecknade staten fyra sjundedelar och 24 industri- och kraftföretag tre sjundedelar. År 1956 höjdes aktiekapitalet till 14 milj. kr. med bibehållande av relationen mellan staten och enskilda aktieägare (prop. 1956: 99, SU 1956: 75, rskr 1956: 199). Dessas antal ökades till ca 70 genom att ett antal kommuner, försäkringsbolag m. fl. inträdde som intressenter. Staten övertog år 1969 samtliga aktier i Atomenergi (jfr prop. 1969: 101, SU 1969: 99, rskr 1969: 245).

Riksdagen godkände år 1956 (prop. 1956: 176, 3 LU 1956: 22, rskr 1956: 344) allmänna riktlinjer för bolagets verksamhet. Dessa riktlinjer har vid flera tillfällen modifierats i samband med riksdagens prövning av anslag till bolaget.

Till följd av ett konsortialavtal år 1968 mellan staten och Allmänna Svenska Elektriska Aktieföretaget (ASEA) överfördes Atomenergis resurser för tillverkning av bränsleelement och vissa projekteringsresurser den 1 januari 1969 till ett av staten och ASEA samägt företag, AB Asea-Atom (prop. 1968: 160, SU 1968: 199, rskr 1968: 408). Enligt detta konsortialavtal åtar sig staten att verka för att forsknings- och utvecklingsresurserna hos Atomenergi kan stödja svensk industris kommersiella verksamhet på kärnenergiområdet. Asea-Atom skulle liksom andra intressenter få möjlighet att inom ett särskilt programråd delta i utformningen av Atomenergis utvecklingsprogram inom reaktor- och reaktorbränsleområdet. Asea-Atom, andra tillverkande företag och kraftindustrin förutsattes vidare kunna utnyttja Atomenergis resurser i form av betalda uppdrag.

Riksdagen godkände år 1970 (prop. 1970: 1, bil. 15 s. 97, SU 1970: 13, rskr 1970: 13) särskilda riktlinjer för bolagets kärnenergi-verksamhet under femårsperioden 1970/71—1974/75. Dessa riktlinjer innebar bl. a. att bolaget skulle utgå från en anslagsram för perioden om 290 milj. kr. inberäknat kostnadsökningar. I samband med utbyte av vissa skuldförbindelser har bolagets ränteutgifter till staten minskats. Den förutsedda anslagsramen reducerades med hänsyn härtill (prop. 1971: 1 bil. 15 s. 114, NU 1971: 13, rskr 1971: 120).

De av riksdagen år 1970 godkända riktlinjerna innebar att bolaget i samarbete med kraftföretagen och verkstadsindustrin skulle bedriva såväl forsknings- och utvecklingsarbete beträffande reaktorer och bränsleelement som arbeten inom olika avsnitt av bränslecykeln. Bolaget skulle även upprätthålla resurser på säkerhetsområdet och — i den utsträckning särskilda medel ställdes till förfogande — bedriva viss långsiktig forskning. Härjämte skulle bolaget sträva efter att i ökad omfattning ställa sina resurser till förfogande för andra verksamheter. Bolaget skulle intensifiera ansträngningarna att uppnå en mera marknadsinriktad verksamhet och öka volymen betalda uppdrag.

Atomenergi hade intill den 31 december 1969 för vissa investeringar i anläggningstillgångar erhållit lån från statens utlåningsfonder på sammanlagt 120 milj. kr. mot skuldförbindelser på motsvarande belopp. Lånen löpte med normalränta för lån från statens utlåningsfonder. För att bolaget skulle kunna göra planerliga avskrivningar på sina anläggningstillgångar utbyttes dessa skuldförbindelser per den 1 juli 1971 mot en icke räntebärande skuldförbindelse till staten på 120 milj. kr. I den mån bolaget har gjort avskrivningar på anläggningstillgångar i sina bokslut har skuldförbindelsens belopp årligen justerats genom att staten

efterskänkt den del av sin fordran på bolaget som svarat mot verkställd avskrivning. I anslutning till lånevillkorens ändring minskades den tidigare nämnda anslagsramen för femårsperioden 1970/71—1974/75 med 7,2 milj. kr. för vart och ett av budgetåren 1971/72—1974/75. Bolagets icke räntebärande skuldförbindelse till staten uppgår f. n. till 51,7 milj. kr.

Under sexårsperioden 1969/70—1974/75 har Atomenergi erhållit särskilda medel för utvecklingsarbeten rörande utvinning av uran ur skifferfyndigheterna vid Ranstad. Under senare delen av denna period har även statens vattenfallsverk bidragit till kostnaderna för dessa arbeten. Vattenfallsverkets bidrag har lämnats inom ramen för ett av statsmakterna godkänt avtal (prop. 1972: 57, NU 1972: 39, rskr 1972: 200). På grundval av dessa arbeten har Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) budgetåret 1975/76 inlett projektering av ett uranverk vid Ranstad i samarbete med Atomenergi och vattenfallsverket. Verksamheten finansieras genom ett särskilt statligt lån (prop. 1975: 30 bil. 1, NU 1975: 30, rskr 1975: 202).

I enlighet med ett i oktober 1972 träffat avtal mellan statens vattenfallsverk, Sydsvenska Kraft AB och Oskarshamnsverkets kraftgrupp AB genomfördes under åren 1973—1975 ett särskilt program för forskning och utveckling kring frågor av betydelse för bedömning av kraftreaktorers, främst lättvattenreaktorers, säkerhet och inverkan på miljön såvitt avser radioaktiva utsläpp. Den närmare inriktningen och omfattningen av programmet fastställdes av ett särskilt organ, delegationen för forskning rörande kärnkraftens säkerhets- och miljöfrågor (Kärnsäkerhetsforsk). Huvuddelen av arbetena inom programmet har utförts vid Atomenergi. För särskilda säkerhetsarbeten inom kärnenergiområdet har utgått även direkta statsanslag (jfr prop. 1974: 1 bil. 15 s. 151).

Atomenergis sedan många år bedrivna tillverkning av radiofarmaka överfördes den 1 juli 1975 till ett nytt företag, AB Kabi Diagnostica, med Atomenergi och KABI som delägare.

Räkenskapsåret för Atomenergi sammanföll t. o. m. år 1973 med kalenderåret. Påföljande räkenskapsperiod förlängdes efter framställning från bolaget till att omfatta 18 månader. Fr. o. m. den 1 juli 1975 överensstämmer bolagets räkenskapsår med det statliga budgetåret.

Enligt riksdagens beslut i anledning av regeringens proposition om energihushållning m. m. (prop. 1975: 30 bil. 1, NU 1975: 30, rskr 1975: 202) ändrades med ingången av budgetåret 1975/76 vissa delar av finansieringen av arbetena vid Atomenergi. Till Atomenergi utgår f. n. direkta statsanslag dels över anslaget Aktiebolaget Atomenergi: Stöd till svensk kärnkraftindustri, dels över anslaget Aktiebolaget Atomenergi: Övrig verksamhet.

Till Atomenergi utgår vidare medel från anslaget Energiforskning inom ramen för programmet Energiproduktion och från anslaget Grund-

läggande forskning för energiområdet. Därutöver utför bolaget bl. a. arbeten av betydelse för bedömning av säkerheten hos kärnkraftverk för vilka koncession har beviljats eller koncessionsansökan ingivits. Dessa arbeten beställs av statens kärnkraftinspektion, som för ändamålet disponerar särskilda avgiftsmedel från kärnkraftproducenterna.

Regeringen har beträffande Atomenergis arbeten inom delprogrammet Fissionsenergi inom programmet Energiproduktion meddelat särskilda föreskrifter beträffande bl. a. arbetets inriktning och samråd med nämnden för energiproduktionsforskning.

Bolagets verksamhet är koncentrerad till Studsvik. Här ligger bolagets huvudkontor och forskningsstation med bl. a. reaktorerna R 2, R 2-0 och Kritz samt olika laboratorier. Utvecklingsarbete rörande utvinning av uran bedrivs vid uranverket i Ranstad. Kostnaderna härför bestrids fr. o. m. budgetåret 1975/76 av LKAB (jfr prop. 1975/76: 100 bil. 15 s. 300).

Atomenergis verksamhet har kraftigt förändrats under den senaste femtonårsperioden. År 1963 hade bolaget ca 1 560 personer anställda medan antalet anställda den 1 januari 1976 var 994. Personalminskningen hänger samman bl. a. med att vissa verksamhetsgrenar överförs till andra huvudmän. Andelen direkt statsfinansierad verksamhet i bolaget har sjunkit.

Atomenergi har i bokslut för 18-månadersperioden den 1 januari 1974—den 30 juni 1975 redovisat underskott i den löpande verksamheten. Genom bl. a. ianspråktagande av realisationsvinster och vissa bokslutsdispositioner har dock detta underskott kunnat utjämnas.

Såsom förutskickades i prop. 1975:30 (bil. 1 s. 486) har regeringen beslutat att låta göra en översyn av Atomenergis verksamhet och arbetsformer. För detta ändamål har tillkallats särskilda sakkunniga (Studsviksutredningen, I 1975: 05). De sakkunnigas arbete skall vara slutfört senast vid halvårsskiftet år 1977.

Aktiebolaget Atomenergi

Utöver de framställningar från AB Atomenergi som redovisats i årets budgetproposition (prop. 1975/76: 100 bil. 15 s. 182, 227—228 och 245) har bolaget för budgetåret 1976/77 i augusti 1975 hemställt om medel m. m. under följande rubriker.

1. Stöd till svensk kärnkraftindustri
2. Forsknings- och bestrålnings tjänster, viss produktutveckling m. m.
3. Driftkostnader för forskningsrådets laboratorium i Studsvik

Framställningarna 1 och 2 ansluter i huvudsak till de under trettonde huvudtiteln för budgetåret 1975/76 uppförda anslagen Aktiebolaget Atomenergi: Stöd till svensk kärnkraftindustri och Aktiebolaget Atomenergi: Övrig verksamhet.

Stöd till svensk kärnkraftindustri

Enligt konsortialavtalet mellan staten och ASEA åtar sig staten att verka för att forsknings- och utvecklingsresurserna hos Atomenergi kan stödja svensk industris kommersiella verksamhet på kärnenergiområdet. Enligt riksdagens beslut i maj 1975 om energihushållning m. m. (prop. 1975: 30 bil. 1 s. 487, NU 1975: 30, rskr 1975: 202) bör i fortsättningen forsknings- och utvecklingsarbeten på lättvattenreaktorområdet, som inte är direkt säkerhetsinriktade, ske inom ramen för samarbetsavtal, där kostnaderna delas mellan kärnkraftindustrin och bolaget. Den övervägande delen av dessa arbeten förutsätts bli utförd av bolaget.

Regeringen har i beslut den 12 juni 1975 föreskrivit att arbeten får finansieras från detta anslag endast på villkor att samarbetsavtal utformas enligt vissa av Atomenergi föreslagna riktlinjer. Förhandlingar i syfte att sluta erforderliga samarbetsavtal pågår.

Enligt Atomenergi är det en viktig förutsättning för programmets genomförande att medelsbehovet för drift av de tunga kärnenergitekniska resurserna i Studsvik (R2-reaktorn, bränslelaboratoriet, värmelaboratoriet) säkras. Dessa kännetecknas av höga fasta kostnader, som måste kunna täckas om anläggningarna i rimlig utsträckning skall kunna ställas till de svenska intressenternas förfogande. Det är bolagets mål att för budgetåret 1975/76 använda anvisade statsmedel 24,1 milj. kr. så att ca 7 milj. kr. utnyttjas som driftbidrag för dessa tunga resurser och resterande 17 milj. kr. för bolagets andelar av etablerade samarbetsupp-gifter.

För budgetåret 1976/77 bedömer bolaget att det kommer att råda en fortsatt stark efterfrågan på forsknings- och utvecklingsinsatser inom lättvattenreaktorområdet, speciellt vad avser bränslefrågor. Bolaget föreslår ett anslag om 31,8 milj. kr. I detta belopp ingår ränte- och amorteringskostnader med 1,8 milj. kr.

Forsknings- och bestrålningsstjänster m. m.

Beträffande forsknings- och bestrålningsstjänster framhåller Atomenergi att bolaget i många fall åtar sig en värdfunktion åt forsknings- och utvecklingsgrupper, vilkas arbete finansieras och leds av andra huvudmän. Detta kan innebära att bolaget tillhandahåller lokaler, utrustning, personal och teknisk service — inkl. strålskyddsservice — samt även bistår med förvaltnings- och redovisningstjänster. Verksamheten inriktas på grupper inom t. ex. miljövard och fysikforskning, där bolagets tillgång på utrustning och kompetens är av betydande värde.

Dessa gruppers forskare får sina anslag tilldelade av olika forskningsråd i konkurrens med forskare från universitet och högskolor. Dessa senare har, menar Atomenergi, fördelen av att endast behöva ta upp en

mindre del av de totala kostnaderna i sina ansökningar. Av den anledningen debiterar bolaget dessa grupper mindre än de totala kostnaderna för ovan exemplifierad service. Som viktigaste exempel på detta förhållande anger bolaget forskningsrådets laboratorium i Studsvik.

Förutom bestrålningstjänster för forskningsgrupper som arbetar vid reaktorerna utnyttjas R2 och R2-0 för framställning av isotoper för medicinsk eller industriell användning. Stöd till dessa områden är enligt bolaget av väsentligt nationellt intresse.

Under denna rubrik upptas också anslag till drift av bolagets van de Graaff-generator. Verksamheten kring denna har flera likheter med den vid forskningsrådets laboratorium. Även generatorm utnyttjas av forskare från universitet och högskolor.

Behovet av statsmedel för forsknings- och bestrålningstjänster under budgetåret 1976/77 beräknas av bolaget till 15,4 milj. kr.

Beräknat produktutveckling framhåller Atomenergi att det är väsentligt att resurser avsätts för bearbetning av uppslag som kan leda till värdefulla produkter eller metoder inom bolagets arbetsområde. Som exempel anges bl. a. kontroll av utsläpp i vatten och luft, elektromagnetisk flödes- och hastighetsmätning m. m. Behovet av statsmedel beräknas för budgetåret 1976/77 till 3 milj. kr. I det totalt äskade beloppet under detta anslag, 18,4 milj. kr., ingår ränte- och amorteringskostnader med 1,1 milj. kr.

I förhållandet till vad som innevarande budgetår är upptaget under anslaget Aktiebolaget Atomenergi: Övrig verksamhet har i bolagets beräkningar inte inkluderats kostnader för långsiktig kärnteknisk forskning. Dessa har bolaget redovisat i framställningen om medel för grundläggande forskning för energiområdet. Anslagsbehovet anges där till 2,3 milj. kr. (jfr prop. 1975/76: 100 bil. 15 s. 245).

Drift av forskningsrådets laboratorium

Verksamheten vid forskningsrådets laboratorium finansieras genom driftanslag från statens råd för atomforskning och styrelsen för teknisk utveckling. Atomenergi och laboratoriets styrelse anser denna finansieringsform otillfredsställande, bl. a. därför att verksamheten har fått en mer permanent prägel än vad som från början förutsågs och att det i en hårdnande anslagskonkurrens är svårt för råden att säkerställa driftanslag till den minoritet av anslagssökande, som inte har sina driftkostnader täckta av anslag över statsbudgeten.

Atomenergi och styrelsen för forskningsrådets laboratorium hemställer att forskningsrådets laboratorielokaler den 1 juli 1976 överförs från statens allmänna fastighetsfond till bolaget och att det för budgetåret 1976/77 till Atomenergi anvisas 1,7 milj. kr. för drift av forskningsrådets laboratorium och täckande av de berörda grundforskningsgruppernas avgifter för utnyttjande av reaktorerna R2 och R2-0.

Reviderad anslagsframställning

Atomenergi har i skrivelse den 26 januari 1976 kommit in med en kompletterad och överarbetad anslagsframställning i vad avser bolagets direkta statsanslag. I skrivelsen redovisas bl. a. följande resultatprognos för bolagets löpande verksamhet budgetåret 1975/76 (milj. kr.).

Statsanslag	68
Övriga intäkter	72
	140
Lön	-- 95
Material och övriga externa tjänster	-- 59
	--154
Underskott	-- 14

Atomenergi anmäler att en rad kortsiktiga åtgärder har vidtagits för att förbättra det ekonomiska resultatet. För att skapa förutsättningar för en målmedveten och långsiktig marknads- och produktutveckling har en omfattande långsichtsplanering inletts. Ett nytt budget- och redovisningssystem har tagits i bruk. Anställningsstopp råder sedan sommaren 1975.

Av Atomenergi föreslagna åtgärder

Atomenergi föreslår i sin reviderade anslagsframställning, att den vid utgången av budgetåret 1975/76 kvarvarande delen av den räntefria reversskulden till staten skall omvandlas till eget kapital. Vidare föreslås att den av regeringen tidigare medgivna rätten för bolaget att belåna anläggningstillgångar skall utökas från f. n. 10 milj. kr. till 50 milj. kr.

Vad gäller direkta statsanslag till Atomenergi föreslås att för budgetåret 1976/77 medel för stöd till svensk kärnkraftindustri skall utgå med 30 milj. kr. och att medel för övrig verksamhet skall utgå med 22 milj. kr.

Atomenergi beräknar vidare behovet av investeringar under budgetåret 1976/77 till sammanlagt 15,2 milj. kr. Härav avser 6,7 milj. kr. teknisk utrustning för den löpande verksamheten, 3,9 milj. kr. fortsatt upprustning av bränslelaboratoriet samt 4,6 milj. kr. anläggningsinvesteringar.

För finansiering av de planerade investeringarna föreslår Atomenergi att bolaget skall få uppta lån från fonden för låneunderstöd. Vidare föreslås att Atomenergi skall beviljas ett årligt driftanslag för täckande av bolagets räntenetto och bokförda avskrivningar. Detta anslag syftar till att ge bolaget den kapitalkostnadsersättning som det inte, på grund av den med staten överenskomna prissättningen, erhåller för anslags-

baserade och övriga statliga uppdrag och som det inte heller erhåller för uppgifter inom ramen för samarbetsavtalen med svensk kärnkraft-industri. Anslaget föreslås för budgetåret 1976/77 utgå med 14 milj. kr. Sammanlagt föreslår Atomenergi 66 milj. kr. i direkta statsanslag för budgetåret 1976/77.

De av Atomenergi föreslagna åtgärderna och anslagen skulle enligt bolaget ge följande beräknade resultaträkning för budgetåret 1976/77 (milj. kr.).

Statsanslag	82
Övriga intäkter	83
	165
Rörelsekostnader	169
Rörelseresultat	— 4
Finansiellt netto	— 2
Kapitalkostnadsersättning	+ 14
Bruttoresultat	+ 8
Bokförda avskrivningar	— 12
Nettoresultat	— 4

Föredraganden

Verksamheten vid AB Atomenergi har alltsedan bolaget bildades år 1947 huvudsakligen varit inriktad på att stödja de svenska forsknings- och utvecklingsinsatserna inom kärnkraftområdet. Dessa insatser har varit motiverade av främst energi- och industripolitiska skäl. Den närmare inriktningen av Atomenergis arbete har starkt kommit att präglas av den snabba tekniska utvecklingen och av marknadsmässigt motiverade strukturella förändringar. Dessa successiva förändringar har inneburit bl. a. att antalet anställda i bolaget har varierat kraftigt och också att olika former för finansiering av verksamheten har använts.

Atomenergi har under en följd av år verkat huvudsakligen inom kärnkraftområdet. Till följd av senare års utveckling har efterfrågan på bolagets tjänster emellertid ändrat karaktär, och denna utveckling väntas fortsätta. År 1979 utlöper det konsortialavtal mellan staten och ASEA enligt vilket staten åtar sig att verka för att forsknings- och utvecklingsresurserna hos Atomenergi kan stödja svensk industris kommersiella verksamhet på kärnenergiområdet. Mot denna bakgrund har såsom förutskickades i prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 486) med stöd av regeringens bemyndigande den 18 september 1975 tillkallats sakkunniga, Studsviksutredningen (I 1975: 05), för att utreda Atomenergis framtida verksamhet. En huvuduppgift för utredningen är att på grundval av alternativa antaganden om den framtida kärnkraftutbyggnaden i Sverige göra en bedömning av den sannolika och möjliga efterfrågan på bola-

gets tjänster främst fr. o. m. verksamhetsåret 1978/79. Härvid skall bl. a. klarläggas i vilken omfattning personal och andra resurser i Studsvik kan utnyttjas för verksamhet utanför det nuvarande kärnenergiområdet. Till utredningens uppgifter hör också att bl. a. analysera vissa kapitalförsörjnings- och kapitalkostnadsfrågor samt frågan om lämplig verksamhetsform. Enligt direktiven skall utredningen lämna en samlad slutredovisning av sitt arbete senast den 1 juli 1977. Jag har erfårit att vissa delar av arbetet avses rapporteras etappvis före detta datum.

I det tidigare nämnda femårsprogrammet för budgetåren 1970/71—1974/75 fastställdes en ekonomisk ram om sammanlagt 290 milj. kr. i löpande priser för bolagets kärnenergiverksamhet. Bl. a. kostnadsutvecklingen under åren 1970—1975 medförde att bolagets ekonomi kom att bli mycket hårt ansträngd trots att vissa ytterligare medel tillfördes under perioden. Vid utgången av femårsperioden redovisade Atomenergi ett underskott i den löpande verksamheten om ca 40 milj. kr., som belastade bokslutet för 18-månadersperioden den 1 januari 1974—den 30 juni 1975. Rörelseunderskottet täcktes främst genom realisationsvinster på avyttrad egendom. Även för innevarande budgetår förutses ett underskott i bolagets löpande verksamhet, vilket likaså torde täckas av realisationsvinster.

De senaste årens rörelseunderskott i bolaget och behovet att genomföra vissa underhållsinvesteringar i syfte att vidmakthålla anläggningarna i Studsvik nödvändiggör att vissa åtgärder vidtas utan avvaktan på resultatet av Studsvikutredningens arbete. För att underbygga förslag om åtgärder har personal inom industridepartementet med biträde av utomstående konsulter och med Atomenergis och personalorganisationernas medverkan gjort en detaljerad genomgång av bolagets ekonomiska situation på kort sikt. I anslutning till vad som framkommit har Atomenergi kommit in med en reviderad anslagsframställning för budgetåret 1976/77.

Jag vill i detta sammanhang peka på att Atomenergi har till uppgift att dels utföra arbeten av allmänt samhällsintresse — t. ex. olika forsknings- och utvecklingsprojekt inom kärnsäkerhetsområdet — dels fungera som ett företag som har att konkurrera med andra företag på en internationell konsultmarknad. Till en del kan de senaste årens resultatutveckling hänföras till de samhällsuppgifter som bolaget utför. Den genomgång av bolagets ekonomiska situation som gjorts visar dock att vissa företagsekonomiska åtgärder krävs för att Atomenergi skall kunna uppnå ett tillfredsställande ekonomiskt resultat.

Mot bakgrund av vad jag nu redovisat får jag framlägga följande förslag, vilka med hänsyn till pågående utredningsarbete i första hand avser budgetåren 1976/77 och 1977/78.

Riktlinjer för Atomenergis verksamhet

I avvaktan på dels de förslag som successivt kan komma att läggas fram av Studsviksutredningen, dels resultatet av inom Atomenergi pågående långsiktiga planeringsarbete anser jag det inte vara lämpligt att nu föreslå väsentligt ändrade riktlinjer för verksamheten vid Atomenergi.

Jag anser att Atomenergis huvudsakliga verksamhet t. v., liksom hittills, bör falla inom följande områden

- Forsknings- och utvecklingsarbete inom kärnenergiområdet — där Atomenergi i dag har för landet centrala uppgifter — på uppdrag av myndigheter, företag och organisationer.
- Forsknings- och utvecklingsarbete inom energiområdet i övrigt med utnyttjande av inom bolaget tillgängliga personella och materiella resurser och i övrigt i den utsträckning som efterfrågan på bolagets tjänster gör sådana insatser motiverade.
- Kommersiell verksamhet med anknytning till bolagets huvuduppgifter.

Inom dessa tre områden faller f. n. huvuddelen av verksamheten vid Atomenergi.

Vad gäller verksamheten inom kärnenergiområdet vill jag erinra om den uppdelning som jag redovisade i prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 484) mellan energipolitiskt resp. industripolitiskt motiverade arbeten vid Atomenergi.

Den energipolitiskt motiverade forsknings- och utvecklingsverksamheten vid Atomenergi utgör en del av energiforskningsprogrammet och medel härför utgår under anslaget Energiforskning. Jag beräknar att Atomenergi — jämte samarbetande forskningsorganisationer — under budgetåret 1976/77 kan komma att utföra arbeten för ca 29 milj. kr. inom energiforskningsprogrammet.

Till den energipolitiskt motiverade verksamheten vid Atomenergi hör också de delar av bolagets omfattande arbeten inom kärnsäkerhetsområdet, vilka finansieras av statens kärnkraftinspektion och som gäller säkerheten hos sådana kärnkraftanläggningar för vilka koncession beviljats eller koncessionsansökan ingivits.

Enligt konsortialavtalet mellan staten och ASEA åtar sig staten att verka för att forsknings- och utvecklingsresurserna hos Atomenergi kan stödja svensk industris kommersiella verksamhet på kärnenergiområdet. Enligt riksdagens beslut (prop. 1975: 30 bil. 1, NU 1975: 30, rskr 1975: 202) har ett särskilt anslag förts upp för de statsmedel som anvisas till Atomenergi för stöd till svensk kärnkraftindustri. Jag anförde vid min behandling av denna fråga (prop. 1975: 30 bil. 1 s. 487) att det tekniska utvecklingsarbete på lättvattenreaktorområdet som inte är direkt säkerhetsinriktat bör ske inom ramen för samarbetsavtal mellan Atomenergi och industri- resp. kraftföretag. Regeringen har i beslut den 12 juni 1975 föreskrivit att arbeten får finansieras från detta anslag en-

dast under villkor att samarbetsavtal utformas i enlighet med vissa av Atomenergi föreslagna riktlinjer.

Enligt riksdagens beslut med anledning av prop. 1972:57 angående Sveriges försörjning med kärnbränsle (NU 1972:39, rskr 1973:200) har väsentliga delar av ansvaret för upphandling m. m. inom kärnbränsleområdet lagts på ett särskilt bolag, Svensk kärnbränsleförsörjning AB. I propositionen angav föredraganden emellertid att Atomenergi även fortsättningsvis borde ha huvudansvaret för den statliga verksamhet som syftar till att främja den tekniska och industriella utvecklingen inom den svenska kärnbränsleindustrin. Detta ansvar har genom de senaste årens utveckling fått en mer begränsad omfattning. Således har de utvecklingsinsatser som bolaget har bedrivit rörande utvinning av uran i Ransstad nu nått en industriell karaktär. Huvudansvaret för detta projekt har därvid övergått på LKAB. Atomenergi utför dock alltså vissa uppgifter inom området. Likaså vilar det energipolitiska programansvaret för utvecklingsarbeten inom andra delar av kärnbränslecykeln på andra organ, vilka dock kan beräknas komma att anlita Atomenergi i betydande utsträckning.

Sålunda har regeringen, på förslag av utredningen (I 1972:08) om radioaktivt avfall, under hösten 1975 inrättat ett programråd för radioaktivt avfall (jfr prop. 1975/76:100 bil. 15 s. 193) med uppgift att ansvara för att pågående utvecklingsarbete rörande radioaktivt avfall fullföljs och att nödvändigt ytterligare sådant utvecklingsarbete kommer till stånd, i den mån sådant arbete finansieras av kärnkraftproducenterna.

Jag vill här också kort beröra vissa speciella gränar av Atomenergis verksamhet, vilkas anknytning till bolaget har diskuterats i olika sammanhang. Jag syftar härvid på den grundläggande forskningen i Studsvik, dels inom Atomenergi, dels vid forskningsrådets laboratorium, samt biblioteksverksamheten vid Atomenergi.

Jag har erfarit att Studsviksutredningen med förtur avser att behandla dessa frågor. Med den arbetsplan som har antagits av utredningen bör det bli möjligt att i 1976/77 års budgetproposition anmäla eventuella förslag på dessa punkter.

Den instrumenttillverkning som drivs av Atomenergi och som under flera år visat mindre god lönsamhet har behandlats i olika sammanhang, senast i prop. 1974:1 (bil. 15 s. 150). Jag har erfarit att bolaget nu ser över denna verksamhet och jag utgår från att Atomenergi därvid noga prövar i vilken utsträckning som instrumenttillverkning i fortsättningen bör bedrivas inom bolaget. Denna fråga bör ges hög prioritet i Atomenergis planering.

Kapitalförsörjning

Atomenergis kapitalbehov har väsentligen tillgodosetts genom statliga anslag eller lån. Huvuddelen av anläggningarna i Studsvik finansierades under den tid bolaget var endast delvis statsägt med statliga lån om sammanlagt 120 milj. kr. För bl. a. de anläggningar som under åren 1959—1965 uppfördes i Ranstad har likaså anvisats särskilda statsmedel.

Atomenergi har till staten lämnat skuldförbindelser som motsvarar det bokförda värdet av huvuddelen av bolagets anläggningstillgångar. Skuldförbindelserna utgörs av dels ett räntefritt lån om f. n. 51,7 milj. kr., dels räntebärande f. n. amorteringsfria lån om 11,7 milj. kr.

Det räntefria lånet avskrivs i samma takt som bolaget gör avskrivningar på sina anläggningstillgångar (jfr prop. 1971: 1 bil. 15 s. 114). Lånet ökas vidare med belopp motsvarande av bolaget gjorda investeringar i den mån dessa inte finansieras med särskilda lånemedel. Jag beräknar att den räntefria reversens belopp — genom tillämpning av hittillsvarande nedskrivningsregler — vid utgången av innevarande budgetår kommer att uppgå till ca 36 milj. kr.

De av riksdagen år 1970 godkända riktlinjerna för Atomenergis kärnenergiverksamhet under femårsperioden 1970/71—1974/75 angav en ram för bolagets rörelsekostnader men innebar att prövning av bolagets investeringar och finansiering av dessa i huvudsak fick ske i särskild ordning.

Under budgetåren 1970/71 och 1971/72 anvisades således från fonden för låneunderstöd sammanlagt 6,5 milj. kr. som lån till Atomenergi för uppförande av ett materialforskningslaboratorium i Studsvik. Särskilda investeringsmedel har därefter inte utifrån tillförts bolaget. Vid flera tillfällen i samband med anmälan av anslag till Atomenergi, senast i prop. 1975: 30 (bil. 1:s. 486), har frågan om Atomenergis behov av investeringsmedel behandlats. I den nämnda propositionen uttalades att den nettointäkt som erhålls vid den avsedda försäljningen av bolagets fastighet på Liljeholmen i Stockholm och de medel som frigjordes genom nedläggningen av Ågestaverket borde kunna användas för utrustnings- och anläggningsinvesteringar i Studsvik.

Genom att bolaget sedan år 1970 inte utifrån har tillförts nämnvärda investeringsmedel har de kapitalvärden som under tidigare år byggdes upp i bolaget för de då avsedda forsknings- och utvecklingsinsatserna successivt minskats. Sedan dessa insatser delvis antingen slutförts eller överförts till annat huvudmannaskap har det varit önskvärt att anpassa Atomenergis realkapital till den verksamhetsvolym som kunnat förutses. Denna process har påskyndats genom att det blivit nödvändigt att delvis utnyttja de genom försäljningar frigjorda kapitalmedlen för att täcka kostnader i bolagets rörelse. Bolaget disponerar inte längre över några

mera betydande realkapitalreserver av sådan art att det nu kan anses aktuellt att avyttra dem.

För att fortsättningsvis vidmakthålla forskningsstationen i Studsvik är det nu nödvändigt att tillföra Atomenergi medel för underhåll och viss upprustning av anläggningar och för viss modernisering av utrustningen i Studsvik. I avvaktan på de förslag som kan komma att framläggas av Studsviksutredningen bör Atomenergi under budgetåren 1976/77 och 1977/78 få anslag över driftbudgeten för dessa ändamål. Jag beräknar medelsbehovet under budgetåret 1976/77 till 8,5 milj. kr.

I samband med det tidigare nämnda räntefria lånet till Atomenergi har bolaget förbundit sig att inte utan regeringens medgivande ta upp lån mot inteckning i bolaget tillhörig egendom. Sådant medgivande har lämnats för lån intill f. n. 10 milj. kr. För sådana investeringar som beräknas bli lönsamma även i beaktande av kapitalkostnaderna avses bolaget även framgent få vissa möjligheter att på marknadsmässiga villkor ta upp ytterligare lån. Det ankommer på regeringen att besluta om villkor härför.

Atomenergi föreslog i augusti 1974 vissa nya principer för finansieringen av bolagets verksamhet och därmed sammanhängande frågor beträffande bolagets aktiekapital m. m. I prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 486) anfördes emellertid att ställning till det förslag som Atomenergi hade lagt fram inte borde tas i avvaktan på den avsedda översynen av Atomenergis verksamhet.

Jag är av samma skäl inte heller nu beredd att föreslå genomgripande ändringar i de för Atomenergi gällande finansieringsförhållandena. Jag vill i sammanhanget erinra om att konsortialavtalet mellan staten och ASEA förutsätter att tidigare tillämpade grunder för Atomenergis debitering av utförda arbeten för svensk industri inom kärnenergiområdet i huvudsak skall fortsätta att gälla. Debiteringsgrunderna innebär bl. a. att kapitalkostnader ej debiteras beställaren. Avtalet gäller intill utgången av år 1979.

Atomenergi har även i övrigt, till följd av beslut av statsmakterna i annan ordning, inte möjlighet att från vissa statliga uppdragsgivare begära full täckning av kapitalkostnaderna. Jag utgår emellertid från att betydande delar av Atomenergis kommersiella verksamhet ger full kapitalkostnadstäckning och att bolaget i sin interna kalkylering beaktar kalkylmässiga kapitalkostnader.

Atomenergis egna kapital är f. n. begränsat till ett aktiekapital av 14 milj. kr. Härutöver har bolaget givits långfristiga lån från staten. De principer som har kommit att tillämpas beträffande omräkningen av Atomenergis räntefria reversskuld till staten med hänsyn till gjorda avskrivningar och investeringar försvårar emellertid ett normalt företagsekonomiskt tänkande i bolaget. Härtill kommer att bolagets egna kapital är påtagligt lågt i förhållande till nuvarande omsättning. Jag föror-

dar därför att huvuddelen av den vid utgången av budgetåret 1975/76 kvarvarande räntefria reversskulden till staten omvandlas till eget kapital på så sätt att staten genom eftergivande av motsvarande fordran tecknar ytterligare aktier i bolaget. Bolagets aktiekapital bör på så sätt höjas från 14 till 30 milj. kr. Aktierna bör tecknas till en överkurs av 62,5 % och skillnaden mellan denna överkurs och aktiernas nominella värde tillföras en reservfond i bolaget. Reservfondens storlek blir därvid 10 milj. kr. Sammanlagt bör alltså statens fordran skrivas ned med 26 milj. kr. Den del av den räntefria skulden till staten som efter aktieteckningen återstår bör t. v. få kvarstå som ett långfristigt lån till bolaget. Lånet bör liksom hittills t. v. vara ränte- och amorteringsfritt. Jag vill i detta sammanhang framhålla att den förordade ökningen av Atomenergis egna kapital statsfinansiellt inte innebär någon budgetbelastning.

Utöver de åtgärder jag här har angivit torde Atomenergi tidvis behöva ta upp kortfristiga lån för att möta skiftande likviditetsbehov.

Den löpande verksamheten

Atomenergi har uppskattat rörelsekostnaderna under budgetåren 1976/77 och 1977/78 till 169 milj. kr. resp. 183 milj. kr. Härav beräknar bolaget att 83 milj. kr. resp. 94 milj. kr. skall täckas av andra intäkter än statsanslag. Med statsanslag avses här dels de två anslag som direkt utgår till AB Atomenergi för stöd till svensk kärnkraftindustri och för övrig verksamhet, dels de medel som utgår inom huvudprogram Energiforskning, programmet Energiproduktion, samt medel som anvisas till Atomenergi inom anslaget Grundläggande forskning för energiområdet. Jag beräknar att Atomenergi inom sistnämnda två områden skall kunna utföra arbeten för totalt ca 30 milj. kr. under budgetåret 1976/77.

Statens stöd till svensk kärnkraftindustri utgår dels i form av direkta bidrag till projekt som utförs i samarbete mellan Atomenergi och kärnkraftindustrin, dels i form av att staten direkt finansierar vissa delar av verksamheten vid Atomenergi. För bidrag till kostnader för samarbetsprojekt bör under budgetåret 1976/77 utgå anslag med 20 milj. kr.

Jag har beräknat kostnaden för driften av R2-reaktorn i Studsvik till ca 21 milj. kr. under budgetåret 1976/77. Reaktorn är av utomordentlig betydelse för den övervägande delen av verksamheten vid Atomenergi och för det svenska kärnkraftprogrammet, bl. a. för en mängd säkerhetstekniska undersökningar. Det internationella konkurrensläget medger emellertid inte att fulla kostnader för bestrålningsjänster i reaktorn debiteras kunderna. Vid överväganden om Atomenergis verksamhet på längre sikt är frågan om det framtida utnyttjandet av R2-reaktorn av avgörande betydelse. I Studsviksutredningens arbete ingår

att överväga på vad sätt en förändring av verksamhetsområdet för Atomenergi påverkas av livslängden hos de tunga basresurserna i Studsvik.

I avvaktan på bl. a. utredningens förslag och de förslag som kan komma att framläggas beträffande riktlinjer för energihushållningen under senare delen av 1980-talet bör under de två närmaste budgetåren visst bidrag utgå till Atomenergis reaktorkostnader. Jag har funnit det lämpligt att bolaget ges möjlighet att täcka högst halva kostnaden för reaktorn direkt med statsmedel. Detta bör möjliggöra en rimligt konkurrenskraftig taxesättning av bestrålningsjänsterna.

Atomenergis ställning som centralt kärnforskningscentrum har inneburit att i bolaget har kommit att rymmas även sådan verksamhet som vid en rent företagsekonomisk bedömning inte kan motiveras. Hit hör t. ex. driften av viss forskningsutrustning och av ett stort bibliotek liksom vissa kostnader för nationell strålskyddsberedskap m. m. Även vissa av bolagets lokalisering betingade kostnadsfördyringar måste hänföras till denna kategori. För dessa kostnader bör bolaget liksom hittills ges särskild ersättning. Jag beräknar behovet av ersättning för dessa ändamål till 12,5 milj. kr. under budgetåret 1976/77. Ersättningen bör utgå under anslaget Aktiebolaget Atomenergi: Övrig verksamhet. Denna ersättning till bolaget innebär redovisningsmässigt att de för bolaget gemensamma omkostnaderna minskar. Detta förbättrar bolagets konkurrenskraft och bör kunna göra det möjligt för bolaget att för övriga delar av verksamheten uppvisa ett tillfredsställande ekonomiskt resultat.

För budgetåret 1977/78 bör enligt min mening en anslagstilldelning av i huvudsak samma storlek som jag nu redovisat för budgetåret 1976/77 vara tillfyllest.

De riktlinjer och anslagsberäkningar jag har redovisat innebär krav på en påtaglig begränsning och rationalisering av verksamheten vid Atomenergi. Jag bedömer det emellertid inte som möjligt för Atomenergi att omedelbart och utan extra kostnader genomföra alla de åtgärder som härvid kan erfordras. Därför anser jag att särskilda medel bör utgå för att bestrida vissa omställningskostnader m. m. Jag beräknar behovet av sådana medel till 5 milj. kr. för budgetåret 1976/77.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att jag räknar med att Atomenergis styrelse och bolagsledning löpande anpassar bolagets resurser och kostnader till den faktiska efterfrågan på bolagets tjänster från statsmakterna och andra beställare. Med de anslag som jag nu föreslår för budgetåret 1976/77 utgår jag från att Atomenergis löpande verksamhet inte skall komma att uppvisa underskott eller överskott av någon betydelse.

Sammanfattning

De av mig beräknade behoven av direkta statsanslag till Atomenergi under budgetåret 1976/77 jämförda motsvarande uppgifter från Atomenergis reviderade anslagsframställning och om anslag för budgetåret 1975/76 framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

	1975/76 Anslag	1976/77 beräknar	
		Atom- energi	Föredra- ganden
Stöd till svensk kärnkraft- industri, samarbetsbidrag	24,1	30	20
Bidrag till drift av R 2-reaktorer			10,5 ^a
Omställningskostnader	—	22	5 ^a
Övrig verksamhet	13,1		12,5
Summa anslag för rörelsen	37,2	52	48
Avskrivningar och räntenetto	— ¹	14	—
Underhåll	— ¹	—	8,5 ^a
Summa		66	56,5

¹ Finansierat i särskild ordning.

^a Anslaget Aktiebolaget Atomenergi: Särskilt bidrag.

Hemställen

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har anfört om verksamheten vid Aktiebolaget Atomenergi.
2. medge att 26 000 000 kr. av per den 30 juni 1976 återstående del av till AB Atomenergi lämnat räntefritt lån från fonden för låneunderstöd används för teckning av aktier i bolaget i enlighet med vad jag har angivit i det föregående.

Anslagsfrågor för budgetåret 1976/77

Aktiebolaget Atomenergi: Stöd till svensk kärnkraftindustri

1975/76 Anslag	24 100 000
1976/77 Förslag	20 000 000

Enligt konsortialavtalet mellan staten och ASEA åtar sig staten att verka för att forsknings- och utvecklingsresurserna hos Atomenergi kan stödja svensk industris kommersiella verksamhet på kärnenergiområdet. Bolagets forsknings- och utvecklingsarbete med detta syfte utförs i huvudsak dels inom ramen för samarbetsavtal med Asea-Atom och

annan industri på kärnkraftområdet, dels genom helt statsfinansierat arbete med mer långsiktig inriktning.

Under detta anslag beräknar jag för budgetåret 1976/77 medel endast för direkta bidrag till projekt som utförs i samarbete mellan Atomenergi och svensk industri eller kraftföretag. Jag beräknar medelsbehovet till 20 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Aktiebolaget Atomenergi: Stöd till svensk kärnkraftindustri* för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kr.

Aktiebolaget Atomenergi: Övrig verksamhet

1975/76 Anslag	13 100 000
1976/77 Förslag	12 500 000

Anslaget avser bidrag till sådan verksamhet inom Atomenergi, som är motiverad av olika nationella skäl och vars kostnader inte kan bestridas av bolaget inom ramen för dess huvudsakliga verksamhet.

Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört beräknar jag medelsbehovet under anslaget till 12,5 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Aktiebolaget Atomenergi: Övrig verksamhet* för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 12 500 000 kr.

Aktiebolaget Atomenergi: Särskilt bidrag

Nytt anslag (förslag) 24 000 000

I enlighet med vad jag tidigare har redovisat föreligger under budgetåren 1976/77 och 1977/78 behov av att i särskild ordning finansiera vissa delar av Atomenergis verksamhet. Jag förordar därför att ett särskilt reservationsanslag förs upp på statsbudgeten för detta ändamål.

Jag beräknar medelsbehovet under anslaget till 24 milj. kr. med följande fördelning på skilda ändamål (milj. kr.).

Bidrag till drift av forskningsreaktorn R 2	10,5
Underhåll och upprustning av anläggningar och utrustning i Studsvik	8,5
Ersättning för omställningskostnader m. m.	5,0
	24

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Aktiebolaget Atomenergi: Särskilt bidrag* för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 24 000 000 kr.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

